

יסודות

הטרגדיה

היוונית (הקלאסית)

דרמה / מחזה

יצירה ספרותית הבנויה מדיאלוגים/מונולוגים ובכוונתה להיות מוצגת על במה.

הזמנת נופח ליי גלית סולדז משגב בטרות BING AI

המילה מחזה (לחזות = לצפות) כבר מעידה על מהות היצירה

כמשהו שמוצג בפני קהל.

העלילה מתקדמת באמצעות דיאלוגים ומונולוגים שחושפים את הקונפליקטים.

*** קונפליקטים הם עימותים (התנגדות בין רצונות שנובעים מהשקפות עולם שונות).

ישנם קונפליקטים פנימיים של הדמויות בינן לבין עצמן וקונפליקטים חיצוניים בין דמויות שונות.

במחזה קיים מתח הנובע מאי ידיעת הצפוי לגיבור.

בטקסט המחזה מצורפות הוראות של המחזאי לבימוי.

הטרגדיה היוונית

הטרגדיה היוונית התפתחה משילוב של סיפורי מיתוס (אגדות קדומות), שירים והצגות מחול, שהיו נהוגים ביוון עוד לפני הולדת הטרגדיה.

התמונה נוצרה ע"י גלית טולדו משגב בעזרת BING AI

תפקידה לחנך את הצופים להיות אזרחים טובים יותר למדינה.

מקור השם טרגדיה מהמילה היוונית "טרגוס" (תיש) לזכר קורבנות התיש שהיו מקריבים לדיוניסוס בטקסים דתיים שהפכו למחזות.

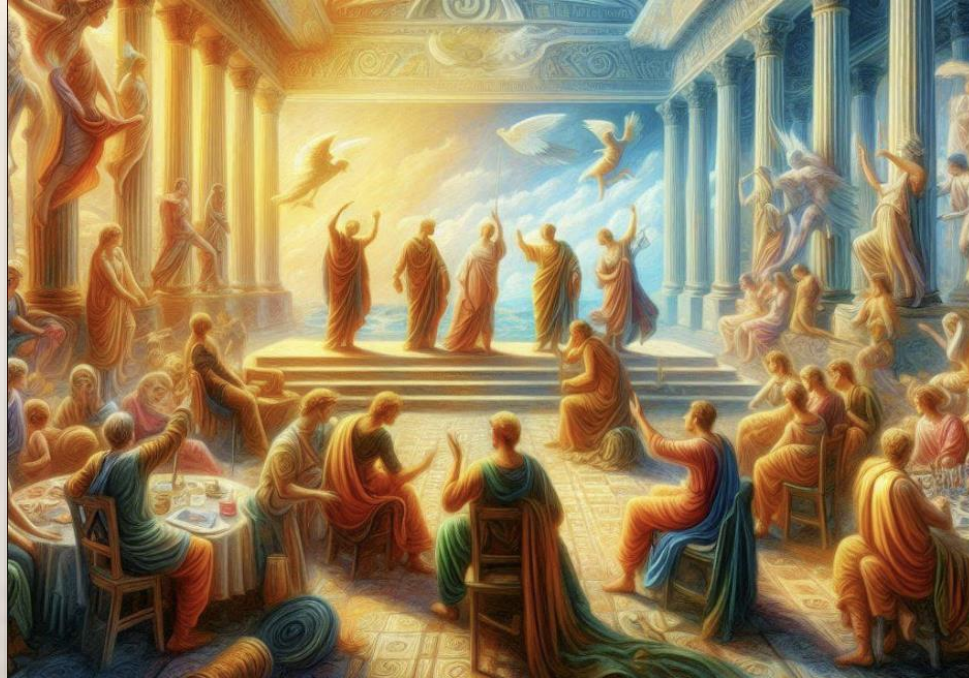
התמונה נוצרה ע"י גלית טולדו משגב בעזרת BING AI

להעשרה ולהמחשה, מומלץ להיכנס

לקישור ולצפות בסרטון הסבר על

התיאטרון היווני הקלאסי

התמונה נוצרה ע"י גלית טולדו משגב בעזרת BING AI

הגדרת הטרגדיה מתוך הפואטיקה של אריסטו

אריסטו -פילוסוף יווני, (384 לפנה"ס) מבכירי הפילוסופים של העת העתיקה ומאבות הפילוסופיה המערבית.

"חיקוי¹ פעולה רצינית², שלמה³ ובעלת שיעור, בלשון מונאמת, שכל אחד ממיניה (של הלשון המונאמת) משמש באופן נפרד בחלקיה (של היצירה); (חיקוי) באופן דרמטי ולא באופן סיפורי, אשר דרך חמלה וחרדה מבצע את הזיכוך (קתרזיס⁴) של ריגושים כאלה."

¹חיקוי: הכוונה לחיקוי העקרונות השולטים בחיי האדם. העיקרון הבולט ביותר הוא עקרון ההשתנות, מכאן שהאמנות עוסקת בחיקוי ובהצגה של השתנות.

²פעולה רצינית: גיבורי הטרגדיה גבוהים מן האדם (קומדיה - נמוכים), הטרגדיה עוסקת בענייני מלכים.

³פעולה שלמה: פעולה שיש לה התחלה, אמצע וסוף. ההתחלה נמשכת סיבתית לאמצע, והאמצע נמשך סיבתית לסוף. אריסטו ראה כרצויה התרחשות בת 24 שעות.

⁴הקתרזיס: הקתרזיס הינו הריגוש הנדרש מן הקהל, הריגוש שעל-פי אדיפוס יגרום לחיזוק האמונה באלים. הקתרזיס הינו חוויה במקום עשייה. זהו התוצר הנפשי של ההתבוננות במתרחש על הבמה, והוא אשר מוליד מחדש את האמונה באלים. הקתרזיס הוא ריגוש מזכך (מטהר), המותיר את הצופים במחזה מסופקים, בעקבות רגשות הפחד והחמלה שהצטברו במהלך הצפייה בטרגדיה, אשר הפכו לתחושות ביטחון ואהבת האלים, עם סיומה.

אריסטו הוסיף, כי הסיבה לכישלון בטרגדיה אינה רשעות של הגיבור או מי מהדמויות, אלא חטא, שחטא הגיבור.

בטרגדיה אין דמויות שליליות או חיוביות, אין דמויות מושלמות ואין רשעים מושלמים - זה לא נושא הטרגדיה.

לדברי אריסטו, הטרגדיה מתאפיינת, בין השאר, במעבר מאושר לאומללות.

המפנה הוא הרגע העלילתי בו מעבר זה מתרחש.

בטרגדיה היוונית מתרחשת תמיד קטסטרופה (ביוונית: **אסון**, אך פה הכוונה **למצב ללא מוצא**) - והיא מתרחשת

בין נפשות קרובות המובילות עצמן אל הקטסטרופה.

התמונה נוצרה על ידי ג'וליה טולוזי משגב בסיועו של IDEOGRAM AI

- א. **חיקוי עלילה נעלה ושלמה** - הטרגדיה, כדרמה בכלל היא חיקוי עלילה. והפעם - עלילה נעלה, המספרת על גיבורים שהם טובים מאתנו, ועל מצבים אליהם נקלעים מלכים, נסיכים וכו'. אין מדובר פה בחייו ומצוקותיו של האיש הפשוט. בנוסף, זוהי עלילה שלמה, יש לה התחלה אמצע וסוף.
- ב. **לשונה מתובלת** - הלשון בטרגדיה היא לשון גבוהה, שירית, הדמויות אינן מדברות בלשון היומיום המוכרת, אלא ברובד לשוני גבוה יותר.
- ג. **העצמת רגשות והשלכתם על הצופים** - לנוכח הצפייה בגורלן של הדמויות במחזה מתעוררים בצופים רגשות של חמלה ופחד. הם רואים מה עובר על הגיבורים, מרחמים עליהם, כואבים איתם, וכמובן משליכים רגשות אלו על חייהם שלהם.
- ד. **הקתרזיס**, הרגשות שחש הצופה, למראה סיבולו של הגיבור מטהרות אותו. הקתרזיס הוא המטרה הפסיכולוגית והחינוכית של הטרגדיה.

התמונה נוצרה ע"י גילית טולדו משגב בעזרת IDEOGRAM AI

"טרגדיה היא חיקוי אמנותי של מציאות חיים נעלה"

(אריסטו)

מימזיס (חיקוי, ייצוג המציאות)

כדי לשמור על חיקוי מציאות החיים המליץ אריסטו למחברי טרגדיות לשמור על **אחדות עלילה**, כלומר על רצף אירועים מקושרים באופן סיבתי, שנתון בין התחלה לסוף **בזמן** מוגבל.

*אריסטו היה פילוסוף יווני, (322 לפנה"ס) מבכירי הפילוסופים של העת העתיקה ומאבות הפילוסופיה המערבית.

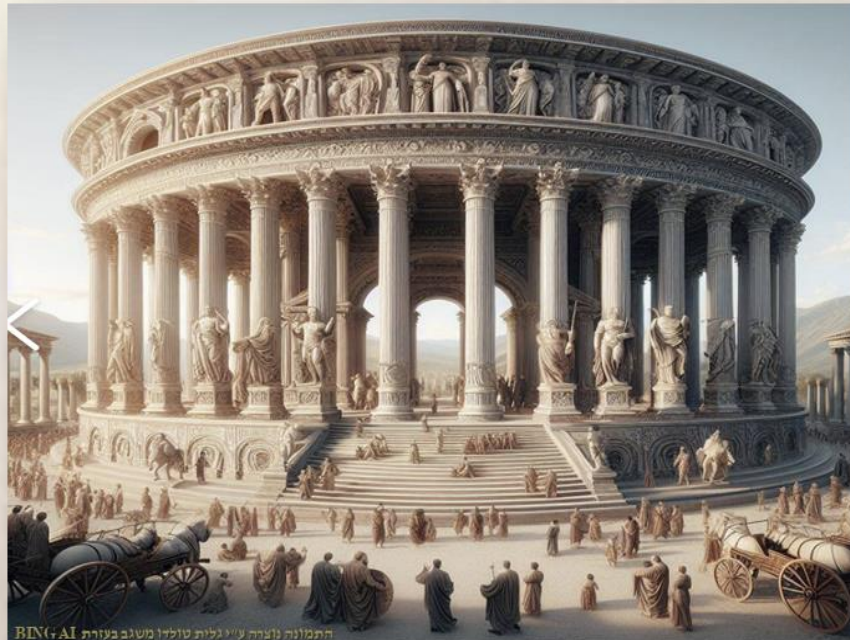
להשגת ה"מימזיס" (חיקוי המציאות), היה שימוש ב:

טכניקת שלוש האחדויות: אחדות הזמן, העלילה והמקום.

אחדות הזמן - פרק זמן אחד וקצר רצוי לא יותר מעשרים וארבע שעות.

אחדות המקום - העלילה מתרחשת במקום אחד, בד"כ בארמון המלוכה. אירועים שמתרחשים מחוץ לארמון אינם מוצגים על הבמה, אלא מספרים עליהם.

אחדות העלילה - עלילה אחת מגובשת ללא עלילות משנה.

לפי אריסטו, לטרגדיה שישה מרכיבים לפי סדר החשיבות:

1. **מיתוס** - עלילת סיפור המעשה הקדום - חיקוי של פעולות

2. **אופי (אתוס)** - מידות המוסר של הגיבורים, אופיים - חיקוי תכונות הדמויות.

3. **המחשבה (לקסיס)** - הרעיונות, התובנות שמבקש המחזאי להעביר לקהל הן באות לידי ביטוי גם במחשבות הגיבורים.

4. **הלשון, סגנון הדיבור (דיאנויה)** - המלים בהן משתמשות הנפשות הפועלות בטרגדיה.

5. **הופעה בימתית** - כל מה שרואים על הבמה מעבר למלים המושמעות (תפאורה, תנועה משחק).

6. **מוסיקליות-ניגון (מלוס)** - ניגון הדברים הנאמרים, אותו ניגון (טון דיבור) השייך לכל דמות ודמות והדגשתו תורמת לזיהוי ההבדלים הבסיסיים בין הדמויות. (חשיבות הנגינה/הנימה נבעה גם מהעובדה שבדרמה היוונית העתיקה שיחקו 2-3 שחקנים את כל תפקידי הדמויות במחזה

קף לזכור אותם בעזרת ראשי התיבות:

מ א ס ל ה ס

המבנה הטקסטואלי של הטרגדיה הקלאסית:

פרולוג - (פרולוגוס ביוונית)- מבוא המתאר את הרקע הדרוש כדי להבין את עלילת המחזה. הוא משמש מעין אקספוזיציה שמטרתה לפרוש את המצב הקיים ולרמוז לגבי העתיד. הפרולוג בעל אופי מסביר ואינו דרמטי.

פרודוס- שיר כניסה של המקהלה - צעדת המקהלה אל הבמה מלווה בדקלום או בשירה. הבתים השיריים מכילים הסבר או רקע נוסף.

אפיסודיון (מערכה) בדרך כלל 3-5 מערכות שעיקרן דיאלוגים ומונולוגים, ובהם מפותחים הקונפליקטים הדרמטיים.

סטסימון: קטעי השירה/דקלום של המקהלה המפרידים בין האפיסודיונים (המערכות) קטעים אלו בדרך כלל מהרהרים או מחווים דעה או הרגשה לגבי המצב, ואינם מקדמים את העלילה, אלא מעצימים את האווירה.

אקסודוס - ירידת המקהלה מהבמה מלווה בדקלום או זמרה שמנסחים לקח או מוסיפים אחרית-דבר לעלילה.

חוקרת הספרות, דורותיאה קרוק, התאימה את התיאוריה של אריסטו גם למחזות, שנכתבו בתקופה מאוחרת יותר. לפיה, בכל טרגדיה ישנם ארבעה אלמנטים:

1. המעשה המביש

חטא שנעשה ע"י הגיבור מפר את סדר הערכים וגורם ישירות לסבל.

2. הסבל

הגיבור סובל לאורך רוב המחזה סבל נורא מוביל אותו לידיעה.

3. הידיעה

הגיבור מבין את חטאו ולוקח אחריות על השלכותיו.

4. אישור מחדש של הערכים

הקהל מקבל אישור מחדש לקיומו של צדק בעולם והשבת הסדר לערכים.

הטרגדיה לפי דורותיאה קרוק היא "מעשה מביש" אשר גורם ל"סבל", המביא לכלל "ידיעה", אשר מובילה ל"אישור".

אריסטו חי במאה הרביעית לפנה"ס ובכל זאת, התיאוריה, שפיתח, משמשת מחזאים וחוקרים עד היום.

מה היו החוקים על פיהם נהגו בעת העתיקה?

לפי איזה חוקים פעלו דמויות הטרגדיה?

האם היו חוקים שמתנגשים זה בזה?

אם כן, מה היה החוק שקבע?

ומה היה קורה למי שלא פעל על-פי החוקים?

האם ניתן לראות דמיון בין החוקים שהתקיימו במאה החמישית לפנה"ס לבין החוקים שפועלים כיום?

האם יש מקום/רשות לאהבה לשנות/להגמיש את החוקים?

כיצד אתה היית נוהג בסיטואציה המתוארת?

החוקים, שהיו קיימים

הצת הצתיקה וצל-פיהם

נדדו לפאול:

*** בעת העתיקה אנשים האמינו, שהעולם מלא באלים ומנוהל על ידם.**

התמונה תוצרה ליי גלית טולדז משגב באתר BING AI

*** בניגוד לבני האדם, שהם בני-תמותה, נחשבו האלים לבני אל-מוות.**

התמונה נוצרה ליי גליה סולדז מסביסטות BING AI

חוקי יסוד של האלים:

המתים מתחת לאדמה

והחיים מעל לאדמה!

ולכן מצוות קבורת המת חשובה ביותר!

על האדם לנהוג בצניעות (אין לנהוג ביוהרה, גאווה, היבריס)!

הערכים החשובים הנהוגים בעת העתיקה:

האלים תמיד צודקים!

המלך מעל לכל, אבל מתחת לאלים!

נאמנות גדולה למשפחה!

הגורל קבוע מראש ולא ניתן לשנותו!

**אנו מבינים שהטרגדיה היא מחזה המציג התפתחות, שכוללת אסון, סבל
אנושי, מאבק, ניסיון לשינוי גורל, נפילה ממעמד גבוה לנמוך ומוות.**

בטרגדיה מתמודד הגיבור הטראגי עם גורל, שממנו אינו יכול להימלט.

גיבור הטרגדיה הוא - הגיבור הטראגי

הגיבור הטראגי הוא אדם ממעמד גבוה (מלוכה) משכמו ומעלה, כריזמטי.

אמיץ לב, ישר, אך עקשן ובעל גאווה יותר מכל אדם רגיל. הוא חוטא בחטא הגאווה (ההיבריס).

יש לו יכולת סבל והוא מתמודד עם סיטואציה קשה וקיצונית.

הוא גורם בעצמו לאסון, ומפר את סדר הערכים הקיים (המעשה המביש) תוך כדי החתירה להשגת הצדק והאמת כפי שהוא רואה אותם בצורה בלתי מתפשרת.

הגיבור הטראגי סובל (הסבל) מודע לסבלו, לחטאו ולאבדנו (הידיעה), נושא באחריות ובהשלכות.

בסוף המחזה נופל הגיבור הטראגי ל"מקום נמוך"... עונשו עשוי להיות מוות פיסי או מטאפורי.

ואז - סדר הערכים שב אל מקומו והקהל זוכה בקתרזיס

אם כן, הגיבור הטראגי אינו אדם מושלם, הוא מועד לטעויות ולכישלונות. חתירתו הבלתי פוסקת להשגת מטרתו מובילה אותו לאסון – **חוטא בהיברים** (גאות יתר הנוגדת את הצניעות שהיא חוק יסוד).

ייסוריו מעוררים בצופה הזדהות, רחמים ולעיתים זעם.

הטרגדיה היוונית בנויה על ההבנה, **שהגורל הוא קבוע מראש, ואי אפשר לשנותו.**

אצל דודו אהרון בשירו "**הגורל הזה**" - "הגורל הזה צוחק בפנים"

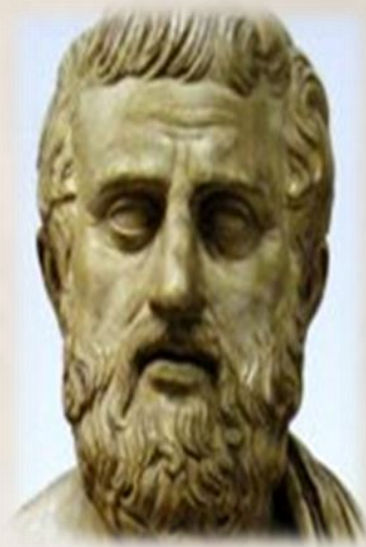
בסוף המחזה מגיע הקהל לקתריזיס משוחרר מכאב ומפחד. חש טהור. יכול לנשום לרווחה למראה הצדק שהושג.

הטרגדיה מתחילה כשהסדר נשבר, מישהו (הגיבור) מפר את הסדר, עושה את "המעשה המביש" והטרגדיה מסתיימת כאשר הסדר שב אל כנו (מקומו) ומתקיים אישור מחדש של הערכים החשובים. הצדק תמיד מנצח והצדק ביוון הוא צדק האלים.

להעשרה

סופוקלס

משורר יווני במאה ה 5 לפנה"ס. שלוש מיצירותיו המוכרות שנשתמרו הן: אדיפוס המלך, אנטיגונה ואלקטרה. יצירותיו עוסקות ביצירת העזים של האדם, בנפשו המורכבת ובגורלו.

סופוקלס הוסיף במחזותיו מספר רב יותר של שחקנים, תוספת המגדילה את האפשרויות לעימותים דרמטיים ולסיבוך העלילה. לדעתו, למרות הגורל חייב אדם להתמיד בעקשנותו בדרכו שלו, ולשמור על כבודו. גיבורו של סופוקלס בא להציל את מה שאפשר מכבוד האדם ומהיופי בעולם.

[קישור](#) לקטע מהסדרה "החיים זה לא הכל" בו עולה השם "סופוקלס"

האם המקהלה שאנו מכירים כיום היא "המקהלה" מהטרגדיה הקלאסית?

התמונה נוצרה על ידי גילית סולדו משוגב בסרת IDEOGRAM AI

האם המקהלה שאנו מכירים כיום היא "המקהלה" מהטרגדיה הקלאסית?

התמונה נוצרה שיי גפית שהכיר מטוב בעזרת AI DEOGRAM

לא!

המקהלה בטרגדיה היוונית

הינה בעלת חשיבות רבה!

← חשיבות היסטורית - מקורה בשירים ובמחולות,

שהיו בטקסים קדומים ביוון.

← חשיבות דיסקטית מחנכת - מציגה את זקני-העם, שדעתם מקובלת על המוני העם.

הצופה היווני הוא אזרח ממושמע ודתי. דעת האלים חשובה לו והמקהלה מקובלת עליו כמשקפת עמדה דתית.

המחזאי גם משמיע ביקורת באמצעות המקהלה.

תפקידי המקהלה:

• תפקיד אסתטי - שירים ומחולות תורמים לחלק הוויזואלי והפיוטי של המחזה.

• תפקיד בעיצוב המבנה של הטרגדיה - מקשרת בין חלקי העלילה ע"י שירים בסוף המערכות ומאפשרת לשחקנים להחליף תלבושות. היא גם

מספרת בסוף כל מערכה מי מתקרב לבמה לקראת המערכה הבאה. היא מציגה שאלות מעוררת ומחדדת את ציפיות הקהל.

• תפקיד של מספר - המקהלה מביאה עובדות מהעבר ומספרת על אירועים שהיו לפני העלילה וכך עוזרת לשמור על אחדות העלילה, המקום והזמן.

• תפקיד בהפגת המתח - בד"כ כשעימות מגיע לשיאו המקהלה מתערבת, מעירה הערה ומפרקת את המתח.

• תפקיד דיסקטי - מביעה דעה ומלמדת את הקהל מהי הדעה הנכונה.

קישור לפודקסט של המרכז ללימודי רוח, הספרייה הלאומית

מה הפואנטה? שיעור פרטי בספרות - מספר 10

יאסו – טרגדיה יוונית

ריכוז חומרים, עיבוד ועריכה – גלית טולדו משגב

יעוץ ועריכה לשונית – לימור דניאל קיש

מתוך מקורות:

אדיפוס המלך / סופוקלס – טרגדיה מתוך כ.ג. אלוני יצחק [בקישור](#)

אריסטו. (1992) "פואטיקה". (תרגום: שרה הלפרין) הקיבוץ המאוחד.

ביברמן, מילאת. טרגדיה יוונית מבחר מושגים מתוך סל תרבות ארצי [בקישור](#)

טרגדיה – אינציקלופדיה מט"ח [בקישור](#)

קרוק, דורותיאה. (1971) "יסודות הטרגדיה". הקיבוץ המאוחד.

התמונות נוצרו ע"י גלית טולדו משגב בעזרת BING, IDEOGRAM AI